

Lausunto

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto

Erityisasiantuntija Sonja Sjöman

Erityisasiantuntija Sini Nieminen

9.9.2024

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 69/2024 vp)

Lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa otsikkoasiassa.

Oikeusministeriö toteaa asiassa kunnioittavasti seuraavan:

1. Esityksen tausta

Esitys perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen Vahva ja välittävä Suomi - hallitusohjelman mukaisiin rikoslain (39/1889) 8 ja 21 lukujen muuttamiseen liittyviin hallitusohjelmakirjauksiin. Hallitusohjelmakirjausten toteuttamisen osalta esityksessä on lisäksi huomioitu 14.5.2024 annetun naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumista koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2024/1385 (myöh. NKV-direktiivi) sisältämät naisen sukuelinten silpomista koskevat velvoitteet.

Hallitusohjelman mukaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen kriminalisoidaan rikoslaissa nykyistä selkeämmin ja myös alaikäisen tytön vieminen ulkomaille sukupuolielinten silpomista varten kriminalisoidaan. Mainittujen hallitusohjelmakirjausten taustalla on vuonna 2019 eduskunnalle luovutettu kansalaisaloite tyttöjen ja naisten

**Postiosoite
Postadress**

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

**Käyntiosoite
Besöksadress**

Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

**Puhelin
Telefon**

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

**Faksi
Fax**

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

**S-posti, internet
E-post, internet**

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

sukuelinten silpomisen kieltämiseksi. Sitä koskien eduskunta edellytti antamassaan lausumassa (EK 44/2020 vp), että valtioneuvosto ryhtyy mahdollisimman ripeästi toimenpiteisiin tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen säätämiseksi rikoslaissa rangaistavaksi nykyistä selkeämmin.

Hallitusohjelman mukaan hallitus selvittää myös tahallisten henkirikosten syyteoikeuden vanhentumisajan pidentämistä tai syyteoikeuden vanhentumisesta luopumista ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin. Lisäksi hallitusohjelman mukaan kumotaan lapsensurmaa koskeva rikoslain 21 luvun 4 § tarpeettomana.

NKV-direktiivin 3 artiklassa veloitetaan jäsenvaltiot säätämään rikoksena rangaistavaksi tahallisenä tehty isojen häpyhuulten, pienten häpyhuulten tai häpykielen täydellinen tai osittainen poistaminen leikkaamalla, infibulaatio tai muu silpominen sekä naisen tai tytön pakottaminen tai järjestäminen alistumaan johonkin edellä mainittuun tekoon. Direktiivin 10 artiklassa edellytetään vähintään viiden vuoden enimmäisvankeusrangaistusta mainituista teoista. NKV-direktiivin 13 artiklan 2 kohdassa määrätään, että jos uhri on lapsi, 3 artiklassa tarkoitettujen rikosten vanhentumisaika alkaa kulua aikaisintaan siitä, kun uhri on täyttänyt 18 vuotta.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

2. Esityksen keskeinen sisältö

2.1 Naisen sukuelinten silpominen ja silpomisen valmistelu rangaistavaksi erillisin rikoslain säännöksiin

Rikoslaissa tai muussa sääntelyssä ei ole erikseen tyttöjen ja naisten sukuelinten

silpomista koskevia rangaistussäännöksiä. Sen sijaan kaikkia sukuelimiä vahingoittavia tekoja arvioidaan rikoslain 21 luvun yleisten pahoinpitelyä koskevien säännösten kautta. Silpomisen osalta tulkinnanvaraisuutta voidaan katsoa liittyvän erityisesti lapsia koskevien, vakavaa lievempien tekojen rikosoikeudelliseen arviointiin.

Myöskään tytön, tai naisen, viemisestä ulkomaille sukuelinten silpomista varten tai tytön tai naisen pakottamisesta tai taivuttamisesta alistumaan sukuelinten silpomiseen ei ole nimenomaista säännöstä. Teot voivat jo nykyisin olla rangaistavia tilanteesta riippuen eri rikoslain säännösten perusteella, jotka kattavat ajateltavissa olevat tilanteet varsin laajasti mutta eivät täysin aukottomasti. Sovellettavaksi voi tilanteesta riippuen tulla rikoskumppanuus tai avunanto suhteessa (törkeään) pahoinpitelyyn tai törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu (rikoslain 21 luvun 6 a §) tai pakottaminen (rikoslain 25 luvun 8 §).

Esityksessä ehdotetaan, että naisen sukuelinten silpominen sekä silpomisen valmistelu säädettäisiin rangaistavaksi erillisin rikoslain säännöksin. Rikoslain 21 lukuun lisättäisiin uusi 6 b § koskien naisen sukuelinten silpomista¹ ja 6 c § koskien naisen sukuelinten silpomisen valmistelua².

¹ 6 b §

Naisen sukuelinten silpominen

Joka poistaa kokonaan tai osittain tai muuten vahingoittaa naisen tai tytön ulkoista sukuelintä, on tuomittava *naisen sukuelinten silpomisesta* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

² 6 c §

Naisen sukuelinten silpomisen valmistelu

Joka 6 b §:ssä tarkoitetun rikoksen tekemistä varten

1) menettelee jollakin 6 a §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla,

2) vie naisen tai tytön ulkomaille tai

3) pakottaa tai taivuttaa naista tai tyttöä

alistumaan 6 b §:ssä tarkoitettuun tekoon

on tuomittava *naisen sukuelinten silpomisen valmistelusta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi.

Naisen sukuelinten silpominen kattaisi naisen tai tytön ulkoisen sukuelimen poistamisen kokonaan tai osittain ja sen muun vahingoittamisen. Rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään yksi ja enintään kymmenen vuotta. Yritys olisi rangaistava. Säännöksen soveltamistilanteita täsmennettäisiin perusteluissa. Säännös olisi suhteessa pahoinpitelyä koskeviin rangaistussäännöksiin erityissäännös, jonka piiriin kuuluisivat kattavasti eriaisteiset silpomisteot. Perusteluissa myös rajattaisiin säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle tilanteita, joissa ei ole kyse silpomisesta, kuten sukuelimille tehtävät toimenpiteet, joille on hyväksyttävä lääketieteellinen peruste tai joihin täysivaltainen henkilö hakeutuu itse laillisen palveluntarjoajan luokse. Silpomistekoa ei voitaisi oikeuttaa henkilön suostumuksella, eikä huoltaja voisi antaa huollettavansa puolesta suostumusta tällaiseen tekoon.

Naisen sukuelinten silpomisen valmistelu puolestaan kattaisi silpomisen tekemistä varten 1) menettelemisen jollakin rikoslain 21:6 a §:n mukaisen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevan säännöksen mukaisista tekotavoista, 2) naisen tai tytön viemisen ulkomaille ja 3) naisen tai tytön pakottamisen tai taivuttamisen alistumaan silpomiseen. Vastaavasti kuin törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevan rikoslain 21:6 a §:n kohdalla, säännöstä ei kuitenkaan sovellettaisi, jos vaara rikoksen toteuttamisesta on ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen taikka jos henkilö on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen valmistelusta, estänyt sen jatkumisen tai muuten poistanut oman toimintansa merkityksen rikoksen valmistelussa. Rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään 4 kuukautta ja enintään viisi vuotta. Naisen sukuelinten silpomisen valmistelua koskeva uusi rikoslain 21 luvun 6 c § olisi erityissäännös suhteessa rikoslain 21:6 a §:n mukaiseen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmisteluun ja eroaisi siitä valmistelun kohteena olevan päärikoksensa, sisältämiensä uusien tekotapojen eli naisen tai tytön ulkomaille viemisen ja naisen tai tytön sukuelinten silpomiseen alistumaan pakottamisen tai taivuttamisen osalta ja ankaramman rangaistusasteikkonsa osalta. Naisen sukuelinten silpomisen valmistelun enimmäisrangaistus viisi vuotta vankeutta perustuisi

Jos vaara rikoksen toteuttamisesta on ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen taikka jos henkilö on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen valmistelusta, estänyt sen jatkumisen tai muuten poistanut oman toimintansa merkityksen rikoksen valmistelussa, 1 momenttia ei kuitenkaan sovelleta.

NKV-direktiivin mukaisiin velvoitteisiin koskien naisen tai tytön pakottamista tai järjestämistä alistumaan silpomiseen.

2.2 Alle 18-vuotiaaseen kohdistuneen naisen sukuelinten silpomisen ja silpomiseen alistumaan pakottamisen tai taivuttamisen syyteoikeuden vanhentumisaika alkaisi vasta asianomistajan täytettyä 18 vuotta

Voimassa olevassa lainsäädännössä syyteoikeuden vanhentumisajan alkamisajankohdasta ei ole säädetty erityisiä rikoslajikohtaisia tai asianomistajan ikään liittyviä poikkeuksia, vaan syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa pääsääntöisesti rikoksen tekopäivästä.

Esityksessä ehdotetaan, että kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneen naisen sukuelinten silpomisen ja naisen sukuelinten silpomisen valmistelurikoksen osalta, siltä osin kuin on kyse naisen tai tytön pakottamisesta tai taivuttamisesta alistumaan silpomiseen (rikoslain 21 luvun ehdotetun 6 c §:n 1 momentin 3 kohta), säädettäisiin erityisestä syyteoikeuden vanhentumisajan alkamisajankohdasta. Näissä tapauksissa syyteoikeuden vanhentumisaika alkaisi vasta asianomistajan täytettyä kahdeksantoista vuotta. Ehdotuksessa on tältä osin kyse NKV-direktiivin velvoitteiden täyttämisestä.

Sen sijaan rikoslain 21 luvun ehdotetun 6 c §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen silpomisen valmistelurikoksen tekotapojen osalta vanhentumisajan alkamisajankohta määräytyisi yleisten syyteoikeuden vanhentumisajan alkamisajankohtien mukaan, sillä 1 ja 2 kohdassa on kyse direktiiviä laajemmasta kansallisesta kriminalisoinnista eikä niiden vanhentumisen osalta johdu direktiivistä velvoitteita. Näiltä osin on perusteltua pitäytyä vakiintuneissa kansallisen vanhentumisjärjestelmän lähtökohdissa.

2.3 Täytetyn tapon syyteoikeuden vanhentumisesta luopuminen

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että syyteoikeuden vanhentumista koskevia rikoslain säännöksiä muutettaisiin niin, että syyteoikeus ei vanhentuisi, jos kysymyksessä on täytetty tappo. Oikeus tuomita rangaistus täytetystä taposta ei myöskään vanhentuisi. Nykyisin syyteoikeudeltaan vanhentumattomia rikoksia ovat ainoastaan rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus (rikoslain 8 luvun 1 § 1 mom.).

Tapon yrityksen osalta syyteoikeuden vanhentumista ei ehdoteta muutettavaksi.

2.4 Lapsensurmaa koskevan rangaistussäännöksen kumoaminen

Esityksessä ehdotetaan myös, että lapsensurmaa koskeva rangaistussäännös kumottaisiin tarpeettomana. Lapsensurmassa on kyse tahallista henkirikosta koskevasta erityissäännöksestä, jossa tekijä synnytyksestä johtuvassa uupumuksessa tai ahdistuksessa surmaa lapsensa, ja siitä voidaan tuomita vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi (rikoslain 21 luvun 4 §). Ehdotuksella ei ole tarkoitus poistaa säännöksessä tarkoitetun teon rangaistavuutta, vaan lapsensurmaa vastaavaan tekoon sovellettaisiin jatkossa rikoslain tahallisia henkirikoksia koskevia yleisiä säännöksiä koskien tappoa, murhaa ja surmaa. Synnytyksestä johtuva uupumus ja ahdistus otettaisiin huomioon syyntakeisuutta arvioitaessa. Joissain tilanteissa sovellettavaksi voisivat tulla myös rikoslain rangaistuksen määräämistä koskevan rikoslain 6 luvun 6–8 §:n lieventämis- ja kohtuullistamisperusteet ja rangaistusasteikon lieventäminen. Muutoksen tarkoituksena ei ole lähtökohtaisesti ankaroittaa lapsensurmaa vastaavista teoista tuomittavia rangaistuksia vaan selkeyttää rikoslakia.

2.5 Muut esitykseen sisältyvät ehdotukset

Samalla esityksessä ehdotetaan tehtäväksi edellä mainittujen muutosten edellyttämät tarkistukset rikoslain muihin säännöksiin sekä esitutkintalakiin, liikenteen palveluista annettuun lakiin, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin, poliisin säilyttämien

henkilöiden kohtelusta annettuun lakiin, pakkokeinolakiin, rikosrekisterilakiin, rikosvahinkolakiin ja vankeuslakiin. Tältä osin kyse on pääasiassa ehdotettujen uusien silpomista koskevien rangaistussäännösten edellyttämistä tarkistuksista.

3. Esityksen vaikutukset

Naisen sukuelinten silpomista ja silpomisen valmistelua koskevat rangaistavat teot määriteltäisiin nykyistä selkeämmin ja jossain määrin kattavammin. Ehdotetuilla säännöksillä vahvistettaisiin naisten ja tyttöjen hengen ja terveyden suojaa, heidän ruumiillista koskemattomuuttaan sekä heidän seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan.

Täytetyn tapon syyteoikeuden vanhentumisajasta luopumisen tavoitteena on varmistaa, että rikosoikeudellista vanhentumista koskevat säännökset eivät aseta estettä tekijän saattamiselle rikosoikeudelliseen vastuuseen täytetystä taposta ottaen huomioon, että rikos voi olla selvitettävissä hyvinkin pitkän ajan jälkeen teosta.

Lapsensurmaa koskevan rangaistussäännöksen poistamisella korostettaisiin vastasyntyneen lapsen hengen suojaa rinnastamalla heidät muihin henkirikoksen uhreihin.

Ehdotusten taloudelliset vaikutukset olisivat vain vähäisiä.